

az életre megkívántató 's valóban hasznos tárgyak' közlése, és tudományos oktatás. Megjelen minden szombaton. Előfizetheti reá a' kiadás' helyén kívül minden posta-hivatalnál, könyvárosoknál 's vidéki beszedőknél, kik aztán a' példányokat is kiosztják.

FILLÉRTÁR

mindennemű

közhasznú ismeretek

terjesztésére

az egész évi folyamtnak valami 110 kömötszészű's külön hozzá csatolt képpel a' beszedőknél csak 5, a' könyvárosoknál 5 for. 30 kr., postán pedig nyomtatott cím alatti elküldéssel 6 forint p. p. Eszterdó' végével csinos boríték járaland hozzá a' foglalati laistromával.

14.

Második évi folyamata.

(Május' 30-kán)

Magyar táborozás.

Korunkban már nem az a' hódítói szellem uralkodik a' magyar táborban, melly valaha Árpád' véres ütközeteiben a' félvilággal szembe szállani, birodalmakat felforgatni 's ujakat állítani képes volt rémületes hatalmával; sem nem az a' dicső miség, melly a' nagy Hunyadiak alatt, 's utóbb is, míg a' nemesség' katonáskodó kora még virágozván négy századon keresztül küzdve a' napkeletet tapodó török hódítókkal, a' hazát döntetetlenül fentartá a' maradék' számára, jelenleg nyugalomban pihenvén a' nemesség, országunk' valódi és született katonasága. — — Mindazáltal azon hadi erények 's ama' bajnoki tűz, melly valaha a' gyakorlott nemességet lelkesíté, átszivárgott róla állandó katonaságunkra is, melly tulajdonképen hirtelen megtámadások' és apróbb ütközetek' vitelére szerkeztetett volt eleinte össze, utóbb pedig, kivált most már, csaknem egészen megbizatik a' hadviseléssel.

Minden történetek, minden szájból vett hiteles tudósítások egyiránt bizonyítják a' magyar katonaságának mai napig isméretes rettenhetlenségét, elszánását és a' háború' sanyarainak viselésére megtörhetetlen állhatatosságát. Főképen a' magyar huszár az, kinek Európában alig találhatni párját. Bár oly tisztje legyen, ki akár álgyuk' akár seregek' tömegébe rohanva merészségét hihetlenségig üzi, nem kénytelen bajnoki hevét azon aggodalommal lankítani: „valjon követnek e legényeim vagy sem?“ Nem szükség hátra tekintenie, csak előre nézzen 's a' veszéllyel száljon szembe! bizonyos lehet, hogy a' közhuszár kardot rántva, csákóját félre vágva, lovát sarkantyú közé szorítva, sárkányként rohan utána 's eleven veszéllyé lesz a' veszélyek felett, és mindenen keresztül hatván, nincs oly nehéző győzedelem, mellyet ki nem vívna bátor vezérével. A' gyalogság megronthatatlan érczfalként áll az ütközetben, 's kivált a' granatéros

esapatok' vitézsége bámulásra ragadja még a' győzedelemhez szokott idegen vezéreket is. Több európai uralkodók gyakran örömmel szemlélték meg a' magyar seregeket, és még soha sem tagadta meg egyik is azon dicsőséget, hogy hadra születtek; sőt még akkor is, midőn balesetek' és körülmények' befolyása miatt elveszték az ütközetet, minden ellenség megvallotta, hogy tőlök a' győzedelmet siralmas áron vásárolta.

Képünk, melly egy előcsapat' megpihenését oly természetes miségében terjeszti elő, igen szemebetünőleg kifejtí az egyes katonák' nemzeti karakterét. Többnapi verejtékes fáradoalmak után felütvén egy mezőn tabernáját a' katonának minden bajaiban, nem annyira a' csekély nyereségért, mint a' kedvelt bajnoki vig' életért, hiven osztozó markotányosné, megállapodik a' csapat, és felejtvén minden sanyaruságait, minden fáradoalmait, mellyeket mint a' költöző násznép csak mulatságnak tart, felejtvén, hogy talán a' legközelebbi órában már lenni megszünend a' háboru' öldöklése között, tánczra izgatja lábait, mellyeket az épen szenvedett hosszas utazás' kellemetlenségei kifárasztani képesek nem valának, sem a' tüstént folytatandó tovább utazás nem fenyeget viszontagságaival. Gond, aggodalom és félelem nélkül, a' keserü múltnak 's a' talán még keserübb jövődönnek megvetésével vagy eszébe sem jutásával járja még a' vén huszár is bajnoki tánczát, előkapván a' markotányosleányt, részesét sanyarainak 's részesét örömeinek; vigan éli világát míg azt még eldelheti, már mintegy lemondván 's minden pillanatban kész lévén hazajáért elszánásában magát a' halálnak adni. De a' derék bakancsos sem marad hátra lovag bajtársai megett, noha talán már dupla badmenést teit a' nap' egető sugáiraiban, hanem kezénél kapván az agg markotányos nénikét, csak könnyen kitesz a' nehézlábu ősz huszáron. Örömmel nézi őt tánczosnét nem kapott 's azért bagenétos társával ugrádozó társa, káprázó szemei talán már dupláson mutatván a' tárgyak' képeit,

mert úgy látszik, bőven áldozott Bacchusnak, valamint poharát emelő társa is, talán épen egy „éljen a' katonaelet"—et harsogván. A' czigány, ki nomádai szellemében oly közel rokonságban érzi magát e' hadi kalandorokkal, örömmel ragadja elő kedvencz hegedűjét, csaknem maga is tánczra kerekedvén annak hangjára, mert talán sehol e' széles világon nem érzi magát annyira elementumában. Azért is csak fél füllel ügyel az őt hangos „Húzdra! három a' táncz!“ szóval serkentő legényre. Tudja ő, bögös és clarinétos társával, mint kelljen húzni a' nótát, és csak czimbalmosane ülne a' megye' tömlőczében, majd elnémulna, hiszi, az oktalan és muzsikához nem értő pernahájtí. Testét a' czifra katonaköntös fedvén, lelkét a' gondtalan nomada élet bájolván, neki nincs több ohajtása ez életben; 's kit nem lelkesítne öröme minden ohajtásának eleven teljesülése! — A' magyar tánczban pedig járatlan plundrás vitéz vigan nézi pipázva a' tarka életet magas álláspontjáról, míg a' reá düleszkedő tirolis lövész talán kedves honi hegyeiről és kedveseiről elmélkedik. Egyik bajnok egész lelki gyönyörrel veszi elő az eddig czepeelt ludat, 's a' legfelségesebb étvággal adja magát, most az egyszer, az únalmas és bajnokhoz legneveltségesebb fonákságban álló tollfosztásra, mert csak jó falatokat rejt a' toll, pedig a' jó falatokért sokat megtesz ám az ember, kivált ha tudja, hogy a' szegény ludat nem épen neki nevelték: annál jobb izüen nyeli majd pecsenyéjét, mert gondolja, hogy „kedves egészségére kívánom“ helyett más valamit kiált utána a' ludat *sic vos non vobis* nevelte menyecske vagy öreg anyó. Másik vitéz a' szinte nem maga nevelte tinót hasítja fel; hiszen mi összeillőbb mint a' hadakozó huszárhoz a' mészárlás, 's ha nem épen örökség' útján jutott is a' tinóhoz, ki veheti ezt neki rossz néven, mikor pénze nincs, hogy megfizetné az árát, széllel pedig nem élhet, hanem gulyásos hússal. Nem csekély okossággal táplálja a' palaczkokat töltő menyecskét egy másik pedrettbajuszu vitéz, a' hordóra düleszkedve, mellynek göze nevelí elmés furesaságai' árját. — Így lakoznak a' magyar táborban, míg a' nyergelt és felkantározott lovak minden pillanatban készen szinte mohón harapdálnak a' kövér fűbe, mellettök álván a' szinte egészen felfegyverkezett legény; mert hiszen közel az ellenség 's a' huszár csak fél füllel, fél szemmel alszik, és lopva; vigad, 's így könnyen meglehet, hogy nehány percz múlva kénytelenek lesznek a' tinót hordóstul ott hagyni, mellyekkel majd egy nemvélt harmadik *sic vos non vobis* jól lakik. De ha más reszről igaz, hogy a' keserü után jó az édes, hogy ott legkecsagetőbb az öröm, hol az élet-veszélyek közt

nyalánkul vívhattuk ki, bizvást elmondhatni, hogy sok pompás vendégségek, mellyeknél a' henyesség 's únalom' emberei esömört vesznek magokba, ingyen sem hasonlíthatók e' finnyátlan futó lakomának megújító örömeihez. Ha ilyenkor valami útas megyen el mellettök, erővel is megvendéglük, mivel egyébkor, leginkább az únalmas hadmenéskor, elméskedéseiket próbálgatják rajta; most mintegy jóvá akarván tenni a' tréfa' méltatlanságát, mellyet egyébkor személyválogatás nélkül elkövetnek. Az egész vendégséget legelmebb ötletek fűszerezik vagy érdekes regélések, mellyekben mindazáltal nem mindig szorosan igaz vagy csak hihető is, mit önszemével látott és tulajdon füllével hallott az ellenvetést vagy kételkedést nem kedvelő szónok. Ezen előadásokban némelleyek igazán nagy mesterek, de méltó becsületben is tartatnak aztán, kivált az újonczoktól. — Ha valaki a' huszár elmésségeket, eleven gondolatokat, furesa elbeszéléseket összeszedné, valóban nem érdeketlen könyvet adna a' világ' kezébe.

Herculanum' és Pompéji' feltalálása.

1689. esztendőben kút ásatván, 64 lábnyi mélységben három asszonyi szobor találatott, mellyek most a' drezdai régiségek' gyűjteményében vagynak. 1738 tovább folytatatván a' keresés, egy régi római amphitheatrum' maradványaira találtak, hová most 80 hágesón megy le az ember. Így tovább tovább menvén a' kutatással, végre Herculanum' elveszett nyomára akadtak, melly augustus' 24. Kr. u. 79, Pompeji, Stabaea, 's a' Vezuv' tövében állott Paestum, Thora, Thaurantia, Optantia, Teptanum helységekkel a' tűzokádó hegy' rendkívüli kirohanása által eltemetettek. Az áskálások' folytában sok régiségek, különös látmányok és jelenetek jöttek napvilágra, mellyekből minap már közlénk némelleyeket és jövendőre is időrül időre közlendünk. A' számtalan mestermívek, szobrok és mindenféle edények, falfestések, mesterséges mozaik-padlatok, mind kivagdaltatnak mostan, és a' portici museum' 16 szobáiban gyűjtetnek össze, üveg alá helyeztetvén. A' herculanumi ásással fel kellett hagyni, hogy a' 80—100 lábnyi magasságban felette álló helység ne veszevelmeztessek. Így lakik e' földön a' múlt' sirján a' jelenkor! 1750 Pompéjiban és Stabaeában szerencsés felfedezések tétettek, mert oly jeles épületek, oly sok ritkaságok találtak, hogy a' régiek' háztartását, mellyet eddig pontosan nem ismertünk, egészen át lehetett látni. Különösen Pompeji most egy kiasott föld-

alatti város. Felette folyik a' *Sarno* vizecske. A' házakban minden épen találtatik, mivel nem annyira láva, mint hamu és gránit-hoz hasonló kristály melly a' házakba be nem hatott, borítá el a' várost.

A' Bányaverem. *)

Jelen 1835-ik év' kezdetén bizonyos dolgunk végett az ércztermő hegyek' szomszédságába utazván M. G. barátommal, reá vevém őt, hogy legalább egy pillanatot áldoznánk hazánk' híres arany- 's ezüst-termő kincsfészkei közül hacsak valamelyikének megtekintésére is, midőn azoknak megláthatására nem hazafiak, hanem inkább messze országok' 's tartományok' tudományos ismereteket szomjuzó fiai, minden illyes mellékes alkalomra várás nélkül, nagy költséggel is előtörekedni méltónak 's érdekesnek ismervén, magokat hosszas utazási viszontagságoknak kiteneni készek. — Ily czéllal választottuk a' *Selmecz* városba tett útunkat. — 18 bányái közül (hosszas mulatásra időnk nem lévén) egyet u. m. a' *Glanzenberg* hegyalattit — melly ólommal, ezüstel 's vélok atyafias több másnemű bányászat-szüleményekkel vegyes aranybányája hazai kincstárunknak — saját név szerint a' *Pakherstolnergruben*- tekintvén meg. Elágazik ez a' hegy' gyomrában más két bányamenetelre, mellyek közül egyiknek *Spüater*- másiknak *Biber-Grube* neve. A' rege azt tartja, hogy ezen utóbbit hajdan valamely azon bányafeletti hegy' környékén elfogott kásztor' gyomrában találtatott aranyszemek fedezték volna fel, 's nevét azon történettől viselné maig is.

A' fentebb nevezett pakherstolni bányalyukba, mellynek külső földszinti tekintete a' még e' felét nem látott szem előtt csak egy megvetendő, nagyon szűk, ajtótlan pincze formájú személtlyukat ábrázol, tébolygás nélküles és esmérertekre

*) Múlt évi 31-dik számban *Selmecz*bányáról, a' jelen folyamatnak 4. számában pedig *Körmöczvárról* értekezvén 's ezen két bányavárosok' rajzolatjait tisztelt olvasóinknak előterjesztvén, igen örvendetesen vevők a' jelen értekezést, melly a' bányák' belső képét festvén, jobban ismerteti a' tudnivágyó olvasóval e' fontos statusgazdasági ágnak technikáját, mellyről míg más alkalommal értekezni alkalmunk leend, hálás köszönetünket jelentvén ki a' tisztelt beküldőnek, más tudós és buzgó hazánkfiat is hasonló közlésekért bizodalmasan felszólítjuk.

juttató bémehetés végett kalauzunkúl szolgált egy igen emberséges, de honi nyelvünket nem értő teutoniai atyánkfla. Ez mind kettőnket a' bemenetelre felső úti ruháinkból kivetkeztetvén, saját bányászi dolmánykaival és zöldszinű, bányászi czimert t. i. keresztbe tett kettős kalapátsjegyet kis formába rézből felvarva, mutató süvegeivel felkészített, mellyhez, ha néki heverő lett volna, még egy egy, nem úgy mint a' mesterembereké előre, hanem sokkal kurtább szabásu és hátulra fordulva, felkötendő börkötényt is adott volna. Megjegyzem itt, hogy a' bányászatot tanuló és különben jurista ifjakat képzelhető selmeczi szép fiatalságot a' leirt öltözetben, mint rendszerinti uniformis ruhájokban láttuk a' városon járni, kelni és kávéházazni. — Emberséges kalauzunk most kezébe mesterségesen készült 's olajjal ellátott derék sárga rézmécsot fogva az említett bányába vezetett. Tőle érthettük meg, hogy azon keskeny pinczelyuk forma csak valami egy ölesnyi széles és kevésbé magasabb bányamenetel, mellyen a' bejárástól kezdve egy jó faragott kölépcsőig, mellyen azután 5 ölnyi mélységbe ereszkedik az ember, itt ott ugyan majd jobra majd balra fordulva, de a' mennyre észrevehettük majdnem vizerányos lejtősséggel (*declivitas*) az egymás' végibe rakott egyes szál deszkákból álló pallón, melly mellett mindenütt valamely patakforma mind ezen mind még valami *Zigismundi* nevű más bányán is végig futó, a' kincses hegyek' örökös éjű kivajott barlangjaiból mintegy mértföldnyi távolban napvilágra bukkanó és a' *Hadrits* nevű folyóba takaródó víz, faválú forma csatornán folydogált, 250 ölnyre nyulik a' hegy demogorgoni gyomrába; és hogy az öt öles mélységbe bocsájtó kölépcsőktől kezdő második, de az elsőhöz hasonló és vizerányos menetel ismét 250 ölnyre nyulik beljebb. Ez az egész pinczelyuk forma menetel, vagy mondhatni bánya-úteza, boltozatjára nézve többféle. Elöl kövel van kirakva, mint a' kőboltozatú pincze, és az illyetén boltolgotást folytatni kívánják tovább, a' régiebb módú és csak sűrűen egymás mellé rakott fagerendákkal támogatott oltozat helyett; a' hol pedig már erős kőbe esett a' bányamenetel, ott a' kő maga szolgál boltozatúl; ez néhol a' még puskapor nélkül szűkölködött hajdankori bányász' flainak temérdek, de az esméretes kincs-szomjtól hevültökben mégis vissza nem retteathető nyomorúságos esakányfaragásu művészeitek' nyoma maig is megtetszik. Meg kell itt jegyezni, hogy ezen bányamenetel nem maga a' bánya, hanem mint érintém, csak utczája, és hogy érczér, a' kül bejárástól számítva 200 ölnyre, ezen bányautcza' mentében nem találtatható. Az említett

bányaútca' oldalába itt ott faragott kőablák rakattak bé felírásokkal, melyek közül mind-egyik valamely országos nagy személynek p. o. Maximilian császárnak — II Józsefünknek — boldog emlékeztű Ferencz királyunknak és dicső nádorunk Józsefnek, ezen bánya' megszemlélésére tett ottani fényes megjelenésök' emlékeztű és idejét jelenti ki. A' leereszkedő grádicson bentebb 's alább eső útcazából itt ott bányászati üregek hol fel hol oldalast ágaznak a' hegybe. — Itt értettünk egy bányászaneidotát is, t. i. egykor némelly bányászeselek valamely felfelé ágazott ér után dolgoztatva magasan felhaladván, a' városi gyógyszeráros' pinczéjére akadtak, és mire az észrevehette volna a' pinczéje körüli esetet, az iddogáláshoz szorgalmatosan látott kalapácsosok akkorára már második hordaját is ürítgeték a' bortól. — A' bányautczából elágazó üregekből néhol valamely igen széles veremforma, függöleges leereszkedő kiasott mélység vagyon, mint valamely torony' belseje deszkázott padlatokkal és lajtorjakkal ellátva.

Egy ilyenbe bennünket kalauzunk, mécsesével előttünk padlattól padlatig a' lajtorják' fogaín lelépdelve, gazdag aranyezüst érhez az eddig előadott mélységek mélyébe (ugyan is már itt a' bányautczának magának a' felette felemelkedett hegy' külszine alatti mélysége is temédek volt) levezetvén, ott láttuk miként tördelték a' fenék' oldalába vájott és érczeskövekkel, ezeknek ezer fénylő pontjaiból visszaveretett métsék' sugáritól csillámló 's ragyogó rendetlen alakú gödrökben, kalapácsokkal, csákányokkal, pusztá, az az lámpás nélküli mécsesekkel felkészült, (nem lévén t. i. szükségök Davy' lámpájára) de a' bánya' fűtött szobáéhoz hasonló melege miatt csak könnyedén öftözködött hátrafordult börkötényes bányász tót emberek az érczerek' bájlényt tükröző ködarabjait. Az ilyen összetört 's a' hegy' tömegéből kisebb nagyobb erővel kiszaggatott érczdarabok, egy még mélyebben fekvő és vasúttal felkészült bányamenetelben, vagy is vasúttal bányá-utcazaban, bizonyos e' ezéla készült lyukakon, az azok alá állítatni szokott szekerekbe a' bánya' mélységeiből földszinti napvilágra felszállítás' vegett lööntetnek, sőt ugyan ilyen összetört érczdarabok szárnyü nagy, mintegy 100 ölnyi függöleges mélység' fenekéből az oda lentebb dolgozó bányászok' üregeiből oda egybe hordatva, vashordókban kötél-águ egészen küllevegön álló épületbe lovak által forgatatót gépely' segedelmével jelenlétünkben szállitattak fel a' vasúttal menetelhez, úgy mint a' kettős águ lánczos kerekés kúttakon szokás, egyik hordó üresen a' mélységbe bocsátkozván, míg a' másik már

onnan 10 — 12 mázsa teherrel felemelkedett, és két ottan a' mélységnek bányautczájabeli magasságánál álló ember által a' felérkezéskor kiürítetett. Az illetén huzást a' lovak olyankor teszik, ha szükön van a' fentemlített patak' vize, akkor is pedig csak nappal, különben ha bő a' víz, az egy nagy pléhvedrekkel felkészült körületű keréknek, és egy óriási nagyságú csigának, melylyen mind a' leereszkedő, mind a' feltekerögöző kötél-ág, 16 mázsa nehéz, 140 öl hosszú, és külön mind egyik 800 pengő forint árú gépely' segedelmével megy végbe; midön pedig szükön van a' víz, az nappal egy 9 öl mélységű és téres vízfogóba gyűjtetvén, éjjelre a' gépely munkába indítatik.

Színről színre láttuk tehát ezen bányában a' tündérszikrákat lövellő drága érczek' erét. Az érczek' ere kétség kívül azért és méltán neveztetik érnek, mivel mint valamely ér úgy nyulik a' hegyek' belső tömegébe a' vizerányhoz gondoltatva többnyire bizonyos emelkedéssel. Az ilyen ércz-érben a' kövek nem esupa közönséges kötömegek, hanem érczkristályokkal elborítatott kovakömenetek. — Az érczkristályok nagyon hasonlítanak némelly sókristályokhoz, csak hogy azok nagy részént fris metszésű, ólomszín kékesfekete, néha aranszín sárga, vagy ezüstszín fejér, olykor pedig mintegy szivárvány színtől kölesönözött piros, kék, sárga, zöld, fejér, violaszín 's a' t. tündöklésű 's egymás mellett tarkázva 'llo foltokkal, olykor pedig valódi szivárványos menetel csillámló ragyogvány kristályoknak lássak. Mozsárban nagyobb részint könnyen lisztté törethetők, a' mikor hamuszinforma porrá változnak. A' letördelt érczdarabokban itt ott a' tiszta kovanemű kö is kitetszik, a' mi helyel helyel maga is kristályosodott alaku tömegeket ábrázol. —

Maga Selmecz városa igen szép házakkal, pompás alaku templomokkal, tornyokkal, szent képszobrokkal diszeskedő, csakhogy alkalmatlan, szük, néhol meredek utcajú bányaváros. — Kár hogy fillértárunknak 31. száma alatt honunkal közöltetett képe nem a' legszebb látponthól, és nem is camera obscura' segedelmével készült darab; pedig az illetén képes tára' dicséretére legyen mondva, a' helyesen talált képdarabokkal készült leírások' által sebesebben, ezéllányosabbban, előmenetelesebben és az emlékező tehetségbe tartósb bényomással haladnak a' tudományos ismértek, mint a' pusztá leírások által, már csak azért is, mert sem időnk sem kedvünk hosszasan olvasni, kivált oly böven, mint a' napról napra temédekebb rakásra halmozódó jelen korszellemi tudományos ismértek kívánnák. Hát még ha az

olvasottaknak újabb meg újabb olvasással] szükséges ismételtetését meggondoljuk. A' képről azonban, a' minek nem hosszas és unalmas olvasás, hanem csak egy különben is kedves átpillantás érdeklete, minden általok valaha életre jött 's a' velök egybekötötésbeli olvasottakból nevedekett ismérteink egy tekintetre felszerkennek bennünk.)*

— Feljegyzette Uj-Fejértón M. S.

Uralkodói pontosság.

Midőn a' nagy Fridrik trónra lépett, legelső gondja vala az idő' használatát felosztani, mivel meggyőződött, hogy csak úgy leszen az neki elég, ha jól felosztja. Parancsolá inasának, hogy reggeli öt óraker költse fel, mivel pedig korrábbi szokása szerint sokáig aludt volt, a' legszigorubb módokkal is parancsolá magát felköltetni; így kellett például a' többek közt egy vizes asztalkendőt szemébe vetni, míg lassanként megszoká a' jókor felkelést. Első dolga vala a' leveleket olvasni, mellyeket egy apród (Page) kosárral hozza. 8 óraker a' titoknokhoz kerültek a' levelek, hogy feleletet irjanak azokra; ha asszonyrak kellett írni, mindenkor megjegyzé a' titoknoknak, hogy szépen írjon, mivel asszonyrak kell felelni. Ki a' királyhoz irt, úgy kellett papirosát alkalmaztatnia, hogy fordítani ne legyen kénytelen, mert ezért felettébb haragudott, ellenben nem gondolt azzal, ha valaki a' házagra nem vigyázott és szélet sem hagyva az egész lapot tele irta. A' postamestereknek köteleességükben volt, laistromba hozni és szám alá venni az érkezett leveleket, hogy egy se vesszen el. Délutáni 4 óraker minden levél beadatott aláírás végett; azért a' titoknokok' déli evéséről soha szó sem lehetett. Öt óraker elindult a' futár (kurir) Berlinből, 's ha valaki a' városban vagy közelében még ezen nap választ nem kapott, várnia sem kellett többé, ha

*) Köszönettel fogadtuk a' beküldő úrnak e' jóakaró eszrevételét, csak azt jegyezvén meg, hogy előttünk is ismételtesek kömetéseink' még némely hiányai, 's hogy igen jól tudjuk azon módokat, mellyek által azok nagyobb tökélyre jöhetnek; de erre sokkal nagyobb költség 's ennek fedezésére sokkal több előfizető kívántatnék. Az e' tárgyban járatosak és költségeinket felvetni képesek úgy is alig fogják meg, mikép győzzük az előfizetők' nem nagy száma mellett a' temérdek és semmi más folyóírásnál ily időmben elő nem forduló költségeket. — Bár csak oly dokat adhatna elő a' tisztelt beküldő, mellyek folyóírásunk' tökélyét előmozdíthatnak a' nélkül, hogy túl vágnának igen közép-szerű bevételünkön. A' kiadó.

csak kérelme olyan nem volt, hogy arra nézve tudakozódni kellett a' ministereknek. A' titkoknokok igazi rabszolgaságban voltak egész életükben; de ha elszakasztá őket a' király minden világi dolgoktól, gondoskodott is tartásukról, mindenik 5000 tallért kapott évenként, azon kívül szép házat és kertet lakhelyül.

Védelem tűzveszély ellen.

A' foszfor-savany, mint tudva van, az állatok' fejrre égetett csontjából kerül, minthogy az mézföldel vegyülve állományrésze a' csontnak. Ezen savanyon kívül más állományrészek is vannak ugyan még a' csontban, de azok nem szükségesek a' foszfor' készítésére. A' vizellethől is készítetik foszfor, mivel a' csontokban lévő foszfor-savany a' vizellethben is megvan. Kevesb mennyiséggel találta az állatok' szarvaiban, körmeiben, husában, vérében, epéjében, nem különben a' buzában, mustárban és más növényekben. Csont mindenütt vagyon és mindenütt kevés fáradsággal és költséggel fejrre égethetik.

Ha most már szövetet, papirost 's a' t. éghetlenné akar az ember tenni, a' megégetett csontot finomra kell törni 's őrleni, vizben megfőzni, 's ezen főzeményt egy harmad vagy negyed-részére elpárologtatni, azután e' nedvességbe a' tüztől védendő anyagot bemártani. A' fát elég bekenni, egy kevés enyv tétetvén a' nedvhez, hogy a' kenőcs tartósabb legyen és jobban megragadjon, melly kétszer is felkenetik, még pedig először melegen, hogy jobban beitatassék. A' még meglévő csontliszt még addig főzetetik 's a' nyert nedv addig használtathatik, míg savanyu kesernyés íze van. Ha nem árt a' tüztől védendő anyagnak a' kenőcs által okozott fejr szín, nem csak a' csontlisztet kevesebb ideig főzhetni a' vizben, hanem a' még ki nem főzöttet is öszsze egyelíthetni a' kenőccsel, mellyhez egy kevés enyv tétetik és kétszer felkenetik, miután előbb az anyag foszfor-savany-nedvel jól megázatatott forró állapotban. Minden megkenés után jól ki kell száraztatni a' tárgyat.

Minthogy kivált a' serivók' vizellete hasonlag több foszfor-savanyat foglal magában, hamar össze lehet húzni a' folyó foszfor-savanyos meszet, ha a' csontliszt viz helyett vizellethben főzetik, mivel ezen főzeményben a' csont' foszfor-savanya egysül a' vizellethével, 's az elsőnek meszével a' foszfor-savanyos meszet állítja elő. Ezen készítmódnál több idő 's égőszert nyeretik meg.

Ha ninesen valahol csont, vagy ha a' kilgozás akartatik megkíméltetni, a' foszfor-savanyos

meszet csupán vizelléből is készíthetni, [ha a' levegőn elporlott meszet főz az ember benne, illőleg elpárologtatja 's ülepedésével együtt felkeni. A' concentratio' grádusának meghatározására egy darab itató papiros vagy vászon mártatik fővés alatt a' nedvbe, 's megszáraztatván, ha langot nem vet, félbenhagyatik a' főzés. Ha fára használtatik a' kenőcs, enyvét is lehet hozzá egyvelíteni, de foganatosabb az enyvnel az állatok' vére. Ha 10 rész folyóvér egy rész porlott mésszel szünteleni kavargatás alatt egyvelítetik a' tökéletes egyesülésig, olyan enyv nyeretik, melly ha még folyadékállapotjában felkenetik, tűz és víz ellen egyiránt oltalmaz, és foszfor-savanyot mésszel egyesítvén, a' legjelesebb tüzellenszert képezi. De az összeegyesítés adig történjék, míg folyadék ezen vérenyv, és a' felkenéssel nem kell késlekedni.

De a' közönségesen hathatós és használható tüzvédyszernek az időzet' minden befolyását ki kell állani szabad levegőn, esőn, havan 's a' t. például a' fedeleken. E' végre legajánlatosabb a' foszfor-savanyos méz egyesítve az igen erősen megragadó vérenyvvel, mellyhez egy kevés agyagföld is adathatik. De közönséges olajszinnel is lehet a' fedelet bekenni, a' vagy készít az ember e' végre bizonyos kenőcsöt *Juch* augsburgi professor' előadása szerint, úgy hogy jó lenmagolaj vétetvén elő, egy uj cserépfazékba tétetik, kifőzetvén az előbb vízzel, 's egy marék hamu hintetvén el benne, hogy porusai át ne esreszék az olajat. A' fazéknak oly nagynak kell lennie, hogy az olaj csak félig töltsse meg, akármennyire van az embernek szüksége. Ekkor 2 font olajra vétessék 2 lat miniom, kötéssék ez egy vászonkendőbe, 's két hajától megtisztított vereshagymával vetessék a' fazék olajba. A' hagyma kiadja nedvét az olajban 's akadályozza annak hirtelen felmelegülését. A' fazék lágy széntüzhöz tétetvén addig főzetik az olaj, míg a' hagyma megkeményedni kezd, mi annak jele, hogy minden nedv kiment belőle, 's az olaj száradásra hajlandó. Ekkor egy kevés terpentinolaj egyvelítetvén közé, még hamarabb szárad ugyan az olaj, de még sem oly hamar, hogy a' felkenet egy óra alatt megszáradna. Főzessék tehát 2 font olajra egy font jó asztalos enyv annyi vízben, hogy meghülés után mereven, szivos tömeget képezzen, 's egy kanállal mind az olaj mind a' felmelegített enyv legalább egy óráig kavartassék, hogy teljesen elegyveledjék a' kétféle szer. Ezen tömeghez adassék ismét 2 font terpentinolaj, 's végre mindig lágy tűznél tartva a' finomra tört szin tétessék hozzá, azután még 2 font meleg

viz öntessék rá. Az ilyképen készített festéket esettel keni fel az ember, mint szokás.

Török zarándokság.

A' legutolsó paraszttól a' fejedelemig minden muhamedanust ugyanazon egy remény 's bizodalom tölt el a' mekkai bucsu felől; pályáját sirig megkönnyíti a' hiedelem, hogy életét minden bűntől megtisztítja 's az örök boldogságot megszerzi számára. A' *hádzsi* (Meccában volt zarándok) oly méltóságra, tiszteletre ad a' muhamedanusnak jogot, mellyet egész életbeli igyekezettel sem szerez drágán. Rendesen nagy sokaságu szegény legények sereglenek össze Marokkóban, hajóra szállásukig kalauzolván a' zarándokokat. Itt várakoznak az elindulás' pillanatjára: akkor erősen a' kötelekhez és hajó' oldalához fogódnak, a' szent proféta' nevében könyörögvén földieknek, hogy ne akadályoztassák őket bucsujárhatástól annak sirjához, 's az elútazandó hádzsinak nem marad egyéb hátra, hanem vagy felvenni vagy a' vízbe hányni őket. Minthogy pedig az utazás és bucsura menetelkor ritkán kegyetlen a' zarándok ilyen esdeklők iránt, a' kapitány végre még egyszer annyi útast kap mint várt. Minden esztendőben nagy karaván megyen szárazon is Marokkóból *Angad* pusztán keresztül, 's útközben hozzája esatolódik az algiri 's tripolisi zarándok-csoport is. Ez az utazás sokkal terheesebb mint a' közönséges bucsujárás és a' hajózás, mert számtalan bajjal lehet keresztül vergődni a' pusztán. És mind ezen sanyaruságok mivel jutalmaztatnak meg? Azon boldogsággal, hogy egy fekete követ megcsókolhatnak és Hagár forrásból vizet ihatnak.

Bécs' consumtioja.

Ezen székes városnak az 1830-ki összeírás szerint vagyon 319,873 lakosa, a' katonákon és idegeneken kívül, ezekkel pedig 333,000, 's fogyaszt évenként a' többek közt 80,000 ökröt, 96,000 borjut, 4,000 tehenet, 196,000 juhot, 110,000 disznót és malacot, 700,000 akó bort, 400,000 akó sert, 70,000 akó pálinkát, 15,000 mázsa kenyeret, 80,000 kappant, 96,000 ludat, 40,000 kacsát, 380,000 csirkét, 7,200 fácánt, 733,000 rákot, 2500 mázsa fris vaját, 3345 mázsa sózott vaját, 6850 mázsa marhazsirt, 20 millio tojást; feléget 200,000 öl tüzi fát és 80,000-mázsa kőszent. —

Az életét únt.

Egy szegény ember fát keresvén az erdőn, katonatisztet látta közeledni komor arczullattal 's mély gondolkodásba merülve. A' paraszt gondolá, hogy talán párviadalra jön a' fegyveres, azért elbujt a' sűrűben, várván a' dolog' kimeneteletét. A' tiszt közelebb jöven e' helyre, egy levelet bonta ki, nagy indulattal olvasá, azután széttépé, pisztolyát elővévé, gyujtólyukát megnézegeté 's kováját egy kulcsal megveregeté. Ekkor földre veté kalapját, homlokának szegzé a' pisztolyt és el akará sütni; ezen pillanatban előngrik a' szegény ember, 's kiragadja a' fegyvert kezéből. A' tiszt kardjához kapott, át akarván szurni szabaditóját. De a' szegény ember megindulás nélkül mondá: „csak rajta! én oly kevéssé félek a' haláltól mint magad, de bátorságom több vagyon. Több már húsz esztendejénél mióta nyomorral és szegénységgel küzködöm; Istenre bízom 'lszenvedésim' megszűntetését.“ A' tiszt megilletődött e' szavakon, kardja kiesett kezéből 's könnyek csorogtak arczára. Azután elővén erszényét, a' szegénynek kínálta mondván: igazad van, én csak gyáva ember voltam, de ezután több eröm lesz és példádat fogom követni.

Együttélés Angolországban.

Több társaságok állottak fel Londonban a' mezei emberek', munkások' és középosztály' eltartására. Szegény birtokos Londonban az, kinek 200 font sterlingnél nincs több esztendei jövedelme. Ezen summából alig élhet el két személyből álló család, ha pedig szaporodik a' háznép, múlhatatlanul nyomorogni fog. Elhatározott tehát, hogy az együttélés hozassék szokásba. Valami 400 család együvé áll, 's minden két személyü háznép 100 ft sterlinget fizet évenként, a' gyermekekért azoknak száma szerint egy kevés pótlék fizetetik még, de melly 100 ft sterlinget soha sem múl felül, és csak 10ről 10ft-ra emelkedik. Ezen summáért kap a' család alkalmas, jól butorozott lakot, táplálatot, ruházatot, fűtést, gyergyát, szolgálatot 's a' t. Van az intézetnek azonkivül könyvtára, bálja, concertje 's minden mulatsága. A' község minden esztendőben igazgatókat választ. Minthogy külön él és eszik az ember a' mellett, az egyességet könnyű fentartani.

Mesterséges eső.

Egy physikus feltalálta, mint hirdetik, miképen lehessen mesterséggel esőt elő állítani. Észrevette ugyanis, hogy a' vas magához vonja a' felhőt, mivel a' nagy számu katonaság' gyakorlata alatt, ha nem puskáznak, rendesen fellegek gyűlnek össze az égen. Egy halom' tetején tehát sok rudat állított fel, mellyeket felül keresztbe össze szegezett, és nagy vasszegeket vert a' rudakba; nem sokára összegyülekeztek a' fellegek ezen rudesoport' közelében, és megállapodtak míg a' széltől szét nem verettek. Azután ismét új fellegek képződtek, ezek is megállapodtak, mindinkább sűrűdtek, végre esöztek, 's erősebbé válván az eső, valami egy mföldnyi körületben mindent megáztatott. Ha ezen tapasztalás valóban kiállja a' próbákat, szerfelett nagy hasznu leend; mindazáltal egy körülményt nem kell figyelem nélkül hagyni, hogy tudnillik ily módon csak olyan helyen állíthatni szükséges esőt elő, hol sok vizes pára van a' levegőben, és abból felhőt képezhetni. Ha pára nincs a' levegőben, esőt sem lehet előállítani; 's így hihetőleg a' mult nyáron hazánk' minden vasát szegeknek dolgozván és póznákra rakván, még egy kis vonal-esőt is alig fogott csinálhatni a' jámbor physicus.

Életszabályok.

A' házi életnek boldogságát 's általában az életbölcességet előmozdító oktatásra mindenkinek legnagyobb szüksége vagyon, mert földi létünknek legközelebbi czélja a' boldogság; ezen czél' elérésére törekszik az ember mindennemű cselekedetével, és csupán csak ez egyetlen rugója egész élete' folytatásának. Azonban kitkit saját gondolkodásmódja, okoskodása vezérelvén cselekedeteiben ezen czél felé, számtalanszor megesik, hogy eltéved a' pályán, de még gyakrabban előfordul, hogy valaki magát az élet' viszonyaiba nem tudja beelteni, 's a' boldogságtól távozik inkább mint sem közelítne ahoz; legtöbben nem tudnak magoknak elveket állítani, melyek szerint kormányozhatnák életök' folyamát, pedig elvek nélkül hasonló az ember az ingatag nádhoz, mellyet minden kis szellő ide 's tova hajt, mert az embert is hányják vetik balesetei a' nyomoruságban. Mi tehát itt oly elveket közlünk itt, mellyek, kivált a' mostani időben, hol a' házi atyák' sokkal nagyobb része, kelletlen fényűzés és felette számos éledelek által, többet szokott költeni, mint jövedelmei engedik, vasmacskául

szolgálhatnak az élet' viharában annak, ki azokhoz ragaszkodik.

Legelső gondja legyen az embernek oly keresetet űzni, melyből tisztességes jövedelmet nyerhet, még pedig állandóul; szükséges e' végre 1, hogy a' kereset' forrása tulajdon szorgalmában, testi és lelki erejének használásában álljon; 2, hogy ne csupán egy keresetágra szánja magát egészen; 3, de ne is szaporítsa szerfelett a' különféle keresetágakat össze. Szükséges továbbá, hogy az ember ne igyekezzék hamar gazdag jövedelemhez jutni, hanem elégedjék meg eleinte csekély bevével is; a' választott keresetet egyenes, jó lélekkel űzze; őrizkedjék a' lustaságtól és restségtől, és mindig nagyobb tökélyre igyekezzék keresetét emelni.

Második gondja legyen az embernek, a' kereset által nyert vagyont illőleg használni, hogy az elég is legyen. E' végett el kell kerülni minden esztelen kiadásokat; ez pedig annál könnyebb lesz, ha az ember a' dolgok' értékéről helyes belátásokat szerez magának, 's azokat czélszerűleg fordítja haszonra. Kerülni kell továbbá a' szükségességgé váló kiadások' szaporítását, mert így kevésbé szoruland az ember mások' segédlemére. Arra is ügyeljen, hogy semmi se vesszen el, minek még hasznát lehet venni; a' gyermekeket rendszeretésre, mértékletességre 's általában szükségük' korlátozására kell szoktatni. Végre mind azt, a' mivel bír, minél továbbra igyekezzék az ember megtartani; azért mások' becsületeségébe 's okosságába őrizkedve kell bizakodni: az értékes dolgokat nem kell másoknak fitogtatni, kivált idegeneknek: higgy, de meglásd, kinek! Mindenki óvakodjék azon rosszulhasznált takarékosságtól, melly a' költséget megvonatja ott, hol már valami meglévőnek további megtartására kívántatik; a' tisztaság főképen megkívántatik ezen czéla; épületet 's minden abban lévő jó korban szükség tartani. — Gazdaságodban okossággal légy, 's oly eszközökhöz nyulj, hogy asztalra, ruhára, tüzre, világitásra ne költs többet, mint szükség és mint állapotodhoz illik. Mindennapi eledeled egyszerű legyen, 's az évésben is bizonyos rendet tarts; ha vagyoned szűken van, igyekezzél táplálatodnak egy részét magad természetni, válaszd a' táplálóból eledelt, és mindent fordíts haszonra, mit tulajdon gazdálkodásod szolgáltat; ha vásárolsz, egyszerre vásárolj. Ha csak lehet, oly ruhát viselj és viseltes

hozzátartozóiddal, mellyet magad csinálsz vagy legalább csináltatsz, mert a' vett ruhában nincs nyereség; ne szánd a' fáradságot, legalább felső ruhádnak naponként többszöri változtatására; nagy gondod legyen ruhád tisztaságára, tisztításakor pedig jól bánjál és jól bánass ruháiddal. Mi a' tüzelést illeti, arra száraz fát válassz, ajtót és ablakot felesleg számmal ne tarts. Egy egész szoba' megvilágítására legcélszerűsőbb az árgandi lámpa, de ha csak egy asztalt vagy egy részét akard szobádnak megvilágosítani, égess fagyú gyertyát. Az olyan kiadásoktól mindenkor őrizkedjél, mellyekre egy hirtelen gondolat unszol. A' fáradságot ne sajnáld kiadásaid' és bevételeid' rendes felszámolására. Ha csak lehetséges, fizess meg mindjárt, mikor valamit csináltatsz vagy vészesz, ismételtenektől pedig, ha kerülheted, ne vásárolj.

E g y v e l e g.

Pamutmag-olaj. Eddig a' pamut' magva használatás nélkül elhanyagott; most igen jó olajat készítenek belőle és oly nagy mennyiségben, hogy már eddig is egy millió fontnál többre megy esztendei előtermesztése. A' pamutbokrok' temérdek számánál könnyen nevezetes kereskedési ággá válhat ezen, előbb figyelemre sem méltatott tárgyból nyerendő olaj. Törkölye igen jó táplálatot szolgáltat a' marhának. Így reménylhetni, hogy leginkább a' chemia' nagyobb kifejlésével, még igen sok most haszonvehetetlennek, sőt károsnak vélt tárgyakból hasznos szerek fognak készíttetni.

Egy angol takácsnak rendkívüli munkássága. Egy Pickles nevű takács, Barnolthswick-ben, szalag-szövőszékén egy hét' lefolyta alatt, és mindennap 17 órai munka mellett, harmincz véget, 24 réf hosszút és 31 ujnyi széleset, készített, mellynél a' feldolgozott selyem 433 angol mérföldnyi hosszasságra terjedne. Kiszámítatott, hogy vetéllője mintegy 800 a. mérföldnyi útát tőn ezen idő alatt. A' takácsnak tiszta nyeresége nem többre mint 50 sillingre (20 p. fra) ment, mi Angliában igen csekély kereset.

POZSONYBAN.

Szerkezteti 's kiadja Orosz József, nyomtatja ifj. Schmid Antal.